

kapitola 4

Proč pocit dřiny nic nedokazuje?

Paprsky, které viděla jen Francie

1903: fyzik René Blondlot ohlásil N-paprsky. Za rok 300 článků, 120 vědců je „potvrdilo“. Mimo Francii je nikdo neviděl.

Američan Wood za tmy vyndal z aparatury klíčový hranol — a měření běžela dál. Paprsky se „viděly“ i bez něj.

Blondlot nelhal. Byl oklamán — vlastní poctivou dřinou.

Effort heuristic — dřina lže

V hlavě máš tiché pravidlo: **co mě stálo víc práce, musí být blíž pravdě.**

Je to zkratka — a zkratky se dají obelstít. Když měříš správnost pocitem dřiny, měříš, kolik tě to stálo. **Ne, jestli je to pravda.**

Nadřít se a mýlit je stejně snadné jako nadřít se a mít pravdu.

Iluze hloubky vysvětlení

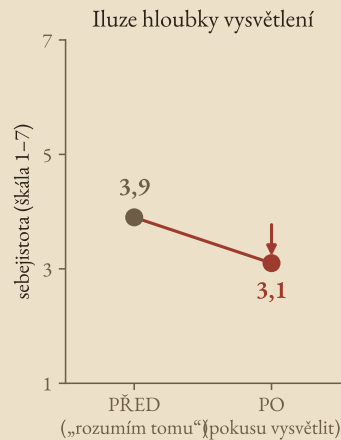
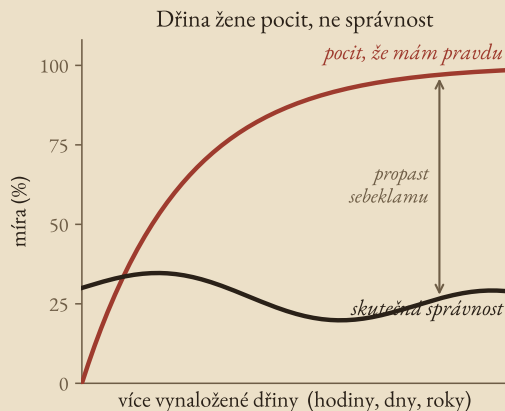
- Umíš vysvětlit splachovací záchod? Krok za krokem, ventil po ventilu?
- Většina lidí se v půlce **zadrhne** — jistota zmizí ve chvíli výkladu.
- Rozenblit & Keil 2002: sebejistota spadla z **3,9 na 3,1** — jen pokusem vyslovit to nahlas.

— Porozumění se netestuje pocitem. Testuje se pokusem **vyslovit ho.**

Čtyři rituály proti sobě

- **Kachnička** — vysvětli to nahlas cizímu člověku, do posledního kroku.
- **Predikce předem** — napiš, co uvidíš, dřív než spustíš test.
- **Deník omylů** — zapisuj, v čem ses spletl, a co jsi čekal.
- **Levné zahození** — commit před experimentem, ať smíš zahodit.

Propast, ve které bydlí sebeklam

Vlevo: pocit správnosti roste s dřinou, skutečná správnost ne (effort heuristic). Vpravo: průměrná sebejistota „rozumím“ spadne, jakmile se člověk pokusí věc do detailu vysvětlit (Rozenblit & Keil, Cognitive Science 2002; pokles z ~3,9 na ~3,1).

Pocit správnosti roste s dřinou; skutečná správnost se nehne — tu zvedne jedině test.

„Jak bych poznal, že se pletu?„

Zkus svůj kód vysvětlit nahlas cizímu člověku do posledního „protože“.
Kde se zadrhneš, tam jsi jen cítil, že rozumíš — a máš Blondlotovy paprsky.